

Türkçede Edatlar Karşılaştırma Deneme

Hamdi Latif Khayrullah

Arş. Gör.
Kerkük üniversitesi
Eğitim fakültesi

Mehmet Ali Şerif

Arş. Gör.
Kerkük üniversitesi
Eğitim fakültesi

Ön söz

Türkçede edatlar tek başlarına anlamları olmayan kelimelerdir. Hiç bir nesne veya hareketi karşılamazlar. Yalnız manâlı kelimelerle birlikte kullanılırken bir dereceye kadar manâlanır. Onlar birlikte kullandıkları kelimelerin, kelime gruplarının ve cümlelerin kullanışlarına ve ifade kabiliyetlerine yardım ederler. Kelimeler,kavramlar arasında anlam ilgisi kurmaya yararlar. Bu tezde Irak Türkçesinde kullanılan edatlar ele alındı,ve onları **Muharrem Ergin'nin Dilbilgisi** adlı kitabında edatlar konusunun bölümlerini örnek alarak üç bölüme ayrıldı. Bunlar «ünlem edatları,bağlama edatları,son çekim edatları» dır. Ayrıca Irak Türkçesinde kullanılan edatlar ile Türkiye Türkçesindeki edatlar arasında, mana ve fonetik bakımından örnekler vererek karşılaştırma yapıldı.

Ünlem edatları

Her türlü duyguyu ,heyacanı (sevinç,keder, ıstırap, teselli,nefret, korku, hayıflanma, coşku,üzüntü vb), düşünceyi anlatan veya yansımaları, seslenmeleri,onay,red,sorma ve gösterme gibi anlatan biçimleri ifade eden edatlardır. bunlar ünlemler,seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevapedatları olmak üzere beşe ayrılırlar⁽¹⁾

A)Ünlemler: Bunlar his ve heyecanları ifade için içten koparak gelen edatlarla tabiattaki sesleri taklit eden edatlardır.⁽²⁾ Türki-
ye Türkçesindeki ünlem edatları şöyle sıralıyabiliriz;

ah
amin
elhak

aferim
ay
eyvah

ha
keşke
of
vay

hay
ma'alesef
pehpeh
yazık.⁽³⁾

Ah , Türkiye Türkçesinde üzüntü ve acımayı ifade eder;

Ah elimde para olsaydı.

Ah evladım.

Ah burdan bir an önce gitsem.

Türkmencede Bu edat aynı anlamda kullanılır.Yalnız fonetik bakımından türkçedekinden farklı olarak son harfi (H-ح) şeklinde geçer;

Ah başım ağırır.

Ah babam ah.

*****

Amin, arapçadaki gibi ,dua ,dilek ve temenni ifade eder ;

Amin ya rabbi.

Türkmencede aynı anlamda kullanılır;

Her eşittiğive (eşittiğiye) amin deme.

*****

Ay, ayvah umumiyetle hayret ve korku duygusunu ifade eder.⁽⁴⁾

Ay şurada biri var.

Ay bayıldım be.

Ay çok korkuyorum.

Türkmencede ay sözcüğü hayret, korku ve acıma ifade eder, fakat «eyvah» kullanılmamaktadır.Onun anlamında olan (**villi- viy**) ünlemi kullanılır.

Ay elim yandı. «acıma»

Viy ,villi gene getti.

Viy kitabım evde kaldı.

*****

aferin, (farsçadır) ,takdir ifade eder;⁽⁵⁾

Aferin sana, işi iyi becerdin.

Aferin oğlum gel öpeyim seni.

Ağzına sağlık, aferin.

Irak türkçesinde anlambakımında aynı türkiye türkçesinde olduğu gibi kullanılmaktadır.yalnız fonetik bakımından biraz değişiktir. kelimenin ilk sesi ince okunur, ikinci ünsüzü (f) harfi tekrarlanır, son ünsüzü (n) (m)ye dönüşür;

Efferim Sene
Efferim, nece gettiy(gettiv) Ora?.

*****

Elhak «doğrusu» Irak türkçesinde fonetik ve anlam bakımından aynı şekilde kullanılmaktadır;

Elhak adam hiç kusur koymadı.

Ha, türkçede tamam, nihayet anlamına gelir, beğenme ve yetinme ifade eder;

Ha, çok şükür iyiki sonunda anladın beni.
Ha, işte bitirdim.

Irak türkçesinde «**ha**»nın son sesi uzatılarak «**gördün mü?**» anlamında söylenir;

Ha, demedim Sene bu iş bele olmaz?

*****

Hay, türkçede temenni, üzüntü ve pişmanlık ifade eder;

Hay Allah cezasını versin.«temenni»
Hay çağırılmaz olaydık.«pişmanlık»⁽⁶⁾

Irak türkçesinde «**hay**» edatı hayret, şaşkınlık ve sürpriz bir olaya karşı sevinç veya üzüntüyü ifade eder;

Hay bahım sen bele heket edisen?
Hay babam geldi.
Hay karşı evdeki adam öldü.

*****

Keşke , Türkçede olduğu gibi temenni ve pişmanlık ifade eder ;

Keşke seni « seniv » kimin zeki olsaydım .
Onun yerine keşke men ölseydim .

*****

maalesef « yazık ki » kelimenin aslı Arapçadır üzülmeye ve pişmanlık ifade eder Türkmencede Arapçada olduğu gibi teleffuz edilir :

Meelesef bu işi yapabilmem .

*****

of / öf Türkçede hem bejenme hem de usanç duygusunu ifade eder:
Of! ne güç hal imiş.

Of ! negüzel şerbet.⁽⁷⁾

Türkmencede bu edatın yalnız kalın şekli olan «of» kullanılmak üzere , beğenme bildirmez usanç ifade eder .

Of! yandım eliyden . « bıkkınlık ve usanç»

Of !bezer oldum bu hayattan .

peh peh Türkiye Türkçesinde beğenme ifade eder

Peh peh ! ne kadar yiğit .⁽⁸⁾

Türkmencede bu edat tekrarlanmadan ve sesli harfi uzatılarak söylenir ilk harfi ise «b»ye dönüşür:

Beh nece bir igitti

*****

vay, türkçede teessüf ve pişmanlık ifade eden bir edattır.

*Vay bana vaylar bana su vermez çaylar bana
Gitti yarım gelmedi yıl oldu aylar bana.*

türkmencede bu edat aynı anlamda kullanılır.

Vay balam vay

türkmencede bazen korku duygusunu ifade eder;

Vay, çok kuvvetli patlamaydı.

yine aynı edat türkmencede tekrarlandığı zaman (**vay vay**) şeklinde kullanılarak alay ve işi küçümseme anlamı ifade eder.

Vay vay babanın büyük oğluna bak.

*****

yazık , türkçede acıma ve pişmanlık ifade eder;

Yazık! Şu neşemi tesmim ederdi hiss-i fark.⁽⁹⁾ «pişmanlık»

Yazık şu biçareye. «acıma».

Yazıklar olsun sana.

*****

*****

B)**Sorma edatları**: Bunlar, sorma ifade eden soru için kullanılan edatlar. Türkçede başlıca sorma edatları şunlardır;

hani – acep – acaba – niçin .⁽¹⁰⁾

hani edatı türkiye türkçesinde cümle başı olarak kullanılmaktadır. bazan bir hatırlatma bazan da bir vurgulama vazifesi görür.⁽¹¹⁾

***Hani seninle bir gün topkapıdan geliyorduk.
Hani geçen hafta bana söz verdin ya!***

yukarıdaki örneklerde «hani» sözcüğü (**hatırlıyorsun**) anlamın- dadır. Irak türkçesinde bu anlamdaki «hani»nin karşılığı «**haniki**»dir.

türkmencede kullanılan sorma edatları türkiye türkçesinde olduğu gibi soru ifade eder. türkmencede başlıca sorma edatları şunlardır;

1- **hani** : bu edat türkmencede «nerede» anlamında kullanılır. fonetik bakımından da türkiye türkçesinden farklı olarak ilk sesli harfi uzatılır ve son sesi ise kalın okunur;

***Hanı benim kitaplarım?
E, hanı dediğim şeyler?***

*****

2-'**Ecebe** : soru ifade eder ,aslı arapçadır.fonetik bakımından türçeden farklı olarak sesli harfleri ince okunur;

***Ecebe dediği kimin işi yapabilir?
Ecebe geli bugün?***

*****

3- **Neçin** soru ifade eder.türkiye türkçesinde «niçin» şeklinde geçen bu edat türkmencede fonetik bakımından farklı olarak hem ilk sesi «i» den «e» ye dönüşür hem de uzun okunur;

***Neçin bize gelmediv(gelmediy)?
Neçin yalan diyisen?***

Eski Anadolu da olduğu gibi ⁽¹²⁾ ve bugün türkiye türkçesinde kullanıştan düşen « nişi,nişin» edatı, Irak türkçesinde hala yaşamaktadır;

***Sen nişin «nişi» okumusan?
Nişi mene gülüsen?***

*****

C)Seslenme edatları: hitap «seslenme» için kullanılan sözlere ünlemler gibi his,heyecan,tabiat sesi şeklinde bir şey bir hal bildirmezler hiç bir ifadeleri yoktur, sadece hitap ve seslenme vasıtasıdır.⁽¹³⁾türkçede başlıca seslenme edatları şunlardır ;

a	ay
be	bre
ey	hey
hu	yahu
le	ulan

Bu edatlar genellikle hitap edilen isimlerle birlikte kullanılır.⁽¹⁴⁾

A çocuğum.
Ay oğul.
Ey türk gençliği.

türkiye türkçesinde kullanılan seslenme edatlarından bugün Irak türkçesinde (**hey , le, ulan«ülen, üle**). Irak türkçesinde «be» edatı değişik bir anlamda kullanılmaktadır.türkçede «be» yahu anlamına gelir;

Lafı çok uzattın be.
Çok konuştun be.

Oysa türkmencede «be» bazan bir soruya cevabın elbette veya tabiki anlamında kullanılır;

-Sen namaz kılsan?
-Ey be nece.(bu cümlede Be «elbette,tabiki» anlamındadır).
- Be sen nêçin ağılsan?(be «ya,peki»anlamındadır).

*****

hey- hay hitap ve seslenme edatıdır;

Hey utanmaz hain,
Hay köpek oğlu köpek.(safahat,122).⁽¹⁵⁾

Irak türkçesinde **hey (üle- le)** gibi seslenme edatları daha çok kaba konuşmada ve azarlamada kullanılır;

Le (ülen) damağsız.!
Hey allahıtan korkmaz!

*****

d) **Gösterme Edatları:**

bir şeyi veya birini göstermek istediğimiz zaman kullan- dığımız edatlardır.⁽¹⁶⁾ bugün türkiye türkçesinde başlıca gösterme edatı «**işte**»dir birde argo sayılabilecek **nah«na»** gösterme edatı vardır. aha, deha, daha, te ! edatları da halk dilinde kullanılır.⁽¹⁷⁾

** yalnız yukarıda sıralanan edatlardan (**daha**) sözcüğü **Necmettin Hacıeminoğlu**'nun türk dilinde «edatlar» adlı eserinde bu edat bir gösterme edatı değil de bir kuvvetlendirme edatı diye sınıflandırılmıştır.⁽¹⁸⁾ Türkiye türkçesinde bu edat (**tekrar, defa, fazla, henüz**) anlamında kullanılmaktadır;

Biraz daha okuyabilirdik«fazla anlamında»

Öğretmenimiz daha gelmedi«henüz»

Bir daha buraya gelme«tekrar»

Bir daha ki sefere kalemimi unutmayacağım«defa»

Irak türkçesinde ise bu sözcük «**fazla,artık**» anlamında geçer;

Daha kimseye inanmam«artık».

Meni birez(bikez) daha bekle.«fazla»

Birez daha düşün.«fazla»

*****

İşte, türkiye türkçesinde ,bir şeyi işaret ederek gösterirken söylenen sözcük;

*İşte sağımızda üsküdar,karşımızda saray burnu,içeriye doğru haliç.*F.R.Atay.

anlatılan şeyde sonuca geldiğini bildirir:

İşte size her şeyi açıkladım.⁽¹⁹⁾

Irak türkçesinde kullanılan«**işte**» sözcüğü ,türkiye türkçesinde olduğu gibi aynı anlamda kullanılır;

İşte geldim

İşte bu bizim evimiz.

bazan da gösterme edatı ifadesi vermez .yapılması istenmeyen bir işin bir şeyin ısrarla yapıldığını ifade eder;

- *Bu ağacı nişi kırdıv(kırdıy)?*

- *İşte kırram.*

*****

aha, türkçede daha çok konuşma dilinde kullanılır. güney ve doğu Anadolu ağızlarında sık sık kullanılır.⁽²⁰⁾

Aha, buldum oğlum aramana gerek yok.

Irak türkçesinde bu edat aynı anlamda kullanılır;

Aha işte geldi.

bunun yanında türkmencede aynı fonksiyonda kullanılan edatlar vardır :

Otaha; bazı ağızlarda «**ottaha, odaha ,budu ,buttaha ,butaha**». türkmencede kullanılan bu edatlara dikkat edilirse, edatlardaki «aha» edatından önce birer işaret zamiri kullanılmıştır.bunlar türkmencede gösterme edatı olarak kullanılır;

Kitabım butaha burda.

Budu geldi.

Otaha«ottaha» oturup.

Odaha bitirdim.

*****

e) **Cevap Edatları:**

bunlar veya red edat eden edatlardır. türkcede başlıca cevap edat-ları şunlardır;

değil

yok

hayır

beli

evet

hayhay

peki⁽²¹⁾

he⁽²²⁾

bunlara, konuşma dilinde daha çok geçen ;

elbette

tabii

yoo

dur

tamam

sözleri de ekleyebiliriz.⁽²³⁾

*****

değil: ad tümcelerini olumsuz yapar ;

Babam hasta değil.

tümcede herhangi bir öğeye olumsuzluk anlamı verir;

Hasan değil, Ali geldi.

eşgörevli sözcükler arasında birinciyi eylem dışı bırakır, ikinciyi pekiştirir;

*Türkiye değil, devletlerin en büyüğü dahi bugünkü millet-
lerarası şartlar içinde tek başına kalmaz.*F.R.Atay⁽²⁴⁾

Irak türkçesinde «değil» sözcüğü aynı anlamda kullanılır. yalnız fonetik bakımından farklıdır ve iki şekilde söylenir ;

- **degi** : ilk sesli harfi uzatılır -ğ- sessizi - g- ye dönüşür ve son ünsüzü düşer.

- **dögü** : ilk sesli harfi E,den Ö, ye dönüşür,ve son sesli ise İ,den Ü,ye dönüşür yine de son harfi düşer;

*Bu kitap mênim dögü(degi) .
Bu işi yapan mên dëgilem (dögülem).*

*****

beli: farsçadır tasdik ve kabul ifade eder.Bugün türkiye türkçesinde kullanılmamaktadır. fakat eski türk yazılarında harzem, çağatay, kıpçak ve batı türkçesinde yazılan yazılarda ku- llanılmıştır;

*Beli koptum baray düşmana karşı.
Beli min hata kıldım.
Beli ol tennurdan koptu tufan.⁽²⁵⁾*

Irak türkçesinde beli sözcüğü aynı anlamda kullanılır. aynı zamanda kibar konuşmada birine seslenildiği zaman«**evet**» yerine söylenir.

*****

Yok: türkmencede red ile inkar ifade eder. türkçedeki «hayır» kelimesini de karşılar. türkmencede «hayır» kullanılmamaktadır;

«türkçede»- *Sigaranız var mı?
- Hayır, yoktur*

«türkmencede»-*Cığarayız var?⁽²⁶⁾
- Yoh(yo) yohtu.*

*****

Hayhay: türkiye türkçesinde bulunur, peki, elbette anlamındadır.⁽²⁷⁾

*Biraz su rica edebilirmiyim?
Hayhay efendim, buyrun.*

Irak türkçesinde bu edat değişik anlamda kullanılır. türkmencede bir alay sözüdür. aynı zamanda üzüntü ifade eder.

*Hayhay ettiği hekete bak.«alay»
Hayhay O uşaq yıkıldı.«üzüntü»*

yukarıdaki örnekle üzüntü ifade eden (hayhay) kelimesinin ikinci bölümündeki sesli harf uzun okunur.

*****

Evet: türkiye türkçesinde kabul ve tasdik ifade eder;

*Yarın okula gelecek misin?
Evet, geleceğim.*

türkmencede bu edat kullanılmamaktadır. bunun yerine «**beli- he**» edatları kullanılır;

*Yarın mektebe gelisen?
Beli(he) gellem,geleceğim.*

He, türkiye türkçesinde umumiyetle konuşma dilinde kullanılan bir kabul ve tasdik edatıdır;⁽²⁸⁾

*He işte odur.
Okula gidiyor musun?he!*

bu edat türkmencede de aynı fonksiyon kullanılır.

Yemeğ yipsen? he yemişem

bunların yanında türkmencede tabii(tab'an) elbette(helbette-helbet) güzel,olur,oldu gibi kelimeler de birer cevap edatıdır.

Bağlama Edatları(bağlaçlar)

kelimeler, kelime gruplarını veya cümleleri biçim ya da anlam yönüyle birbirine bağlayan edatlardır.⁽²⁹⁾ bağlama edatları (bağlaçlar) beş grupta toplanır:

a)**sıralama edatları:** ve ,ile ,dahi ,ila. bunlar arka arkaya gelen unsurları kelimeleri kelime gruplarını ve cümleleri «ve» manası ile virgül makamında birbirine bağlayan edatlardır.bağladıkları iki unsurun arasına girer.⁽³⁰⁾

ile: türkiye türkçesinde iki ögeyi birbirine bağlar ;

Ali ile Hasan köye gittiler.

bir sözcükten sonra gelerek birliktelik, araç, neden .....gibi anlamları olan tümleçler kurar.

*Tahta testere ile kesilir.
Ödevimi kurşun kalemle yazdım.⁽³¹⁾*

Irak türkçesinde bu edatın yerine (dan-den,nan-nen) kullanılmaktadır. bazı ağızlarda (**lan-len**) şeklinde kullanılmaktadır. bu edatın türkmence ünsüz

uyumuna göre sert veya yumuşak şekli kullanılır. yalnız kelime N ve M ile bittiği zaman nan-nen şeklini alır.

***Sabırdan her şey helolu.
Ali'den ahmet köye gittiler.
Hesennen kardaşı barıştılar.***

*****

Ve: bu bağlaç eşgörevli sözcükler yada tüceler arasında kullanılır.⁽³²⁾

***Merak ve heyecana değer mi?
Vaktinde gelir ve vaktinde gider.***

Irak türkçesinde bu bağlaç aynı anlamda kullanılmaktadır.fakat bunun yerine halk ağzında daha çok ile anlamındaki dan-den,nan-nen kullanılır;

***Ahmetten Ali geldi.
Kelemnen kitap aldım.***

*****

Dahi-ila , türkmencede kullanılmamaktadır.

*****

*****

b)Denkleştirme edatları: iki kelime ,kelime grubu ve ya cümlelerin arasına girerek birbirinin yerini tutabilecek iki unsuru birbiriyle denkleştirme, karşılaş - tırma ilgisiyle bağlayan (veya,ya,yahut)edat- larıdır;

Kavun veya karpuz.

Masa veya sıra.

Seni böyle gören ya deli diyecek ya gülüp geçecek⁽³³⁾

Ya.....ya

Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır;

Ya deve ölü ya deveci.

türkiye türkçesinde **ya.....yahut, ya.....veya** denkleştirme edatlarını, türkmencede **ye.....yede(yende)** karşılar.

***Ya benim yanıma gelir yahut gider münasebetsiz
herifle yaşar.(türkiye türkçesiyle).
Ye benim yanıma geli yede gider oniydan
yaşar. (Irak türkçesiyle).***

*****

c) **Karşılaştırma edatları :**

bunlar karşılaştırılan iki veya daha çok unsuru,dil birliğini birbirine bağlayan edatlardır.bu edatlar, karşılaştırılan unsurlardan biri ,hepsi veya hiç biri ifadesiyle üç türlü işlevi yerine getirirler.⁽³⁴⁾

Ya.....ya → Ya akıl ver ya para.(birini).

Irak türkçesinde bu edat aynı anlamda kullanılır;

Ye sen gel ye kardaşy(kardaşy)gelsin.

****

hem.....hem :

türkiye türkçesinde karşılaştırılan unsurların hepsi ifadesini taşımaktadır;

Hem kel hem fodul

bu edat türkmencede aynı anlamı taşımaktadır ;

Hem sen hem men

Hem suçlu hem güçlü.

****

da.....da :

türkçede hepsi anlamına gelir ;

Sen de ben de bu işe katılmalyız.

Ali de hasan da.

bu edat irak türkçesinde aynı anlamda kullanılır;

Gelmek te getmek te benim boynuma

****

ne.....ne :

türkçede bu edat karşılaştırılan unsurlardan hiç biri ifadesini taşımaktadır.bu edat «**hiç biri**» ifadesiyle menfilik edatı durumunda olduğu için bulunduğu cümlede fiil umumiyetle müsbet olur;

Ne beni ne seni gördü.

Ne ölüye ağlar ne diriye güler.

fakat menfi şeklinde de kullanılmaktadır.⁽³⁵⁾

Ne senin kitabın ne de onun kitabı bu işe yaramaz.

Irak türkçesinde bu edat türkiye türkçesinde olduğu gibi kullanılır. fakat bulunduğu cümlede fiil her zaman;

Ne ali geldi ne babası.

yine türkçede olduğu gibi bu edatların sonuna (**da ,de**) getirilerek bağlama daha da kuvvetlendirilir.

Ne özi alrı ne koyırı men alım.

****

ister.....ister:

türkiye türkçesinde «gerek.....gerek» anlamında kullanılır.⁽³⁶⁾ Irak türkçesinde de aynı fonksiyonda kullanılır;

*İster al ister alma.
İster yaz ister yazma.*

****

gâh.....gâh

bu edat (bazan.....bazan) anlamındadır;

Gâh saçını okşar gâh gözüne bakmak isterim.

çağatay ve batı türkçesinde (geh.....geh) şekli kullanılmıştır;⁽³⁷⁾

Geh yumulur geh açılır bağ u bustan gülleri.

türkmencede aynı anlam ve şekilde kullanılır;

Geh ağırlı geh gülürü.

*****

d) Cümle başı edatları:

Bunlar cümleleri mana bakımından birbirine bağlayan edatlardır. Türkçede başlıca cümle başı edatlar şunlardır:

Fakat	lakin
Ancak	yalnız
Ama	lik
Velik	veli'dir.

Irak türkçesinde bu edatlardan sadece (fakat ,ancak ,ama) ve bun-ların yanında bugün Türkiye Türkçesinde kullanıştan düşen «bes» sözcüğü kullanılmaktadır.hatta diğer cümle başı edatlarından daha yaygındır.

Fakat

Türkiye Türkçesinde hem cümle başı hem de bağlama edatı olarak kullanılır: ⁽³⁸⁾

*Fakat benim hayatımda senden başka yok.
Fakat kimden duydu bunu.*

Bu edat Irak Türkçesinde çok az kullanılmaktadır. Bu edat zamanla yerini aynı anlamda kullanılan «bes» kelimesine bırakmıştır. Fonetik bakımından Türkiye Türkçesinden farklıdır,«feked» şeklinde söylenir:

Feked bunu sene kim dâdi

Bes bunu sene kim dâdi

*****

Ancak

Türkiye türkçesinde (fakat, yalnız, sadece, nihayet, olsa olsa, belki) anlamında kullanılır.⁽³⁹⁾

Çok söyledi ancak bir şey anlaşılmadı.(fakat anlamında)

Dün ancak üsküdüre ulaşabildik.(sadece anlamında).

O benimdi O benim milletimdir ancak.(yalnız anlamında).

Ahde riayet ancak bu kadar olur.(olsa olsa anlamında).

Bu edat Irak türkçesinde «ancah» şeklinde söylenir.fakat fonksiyonu farklıdır ,kullanıldığı cümlede fakat ve bes anlamı ifade etmez:

Ev işini bitirmiyip, ancak gedip bazarda dolanırı

Yukarıdaki Türkmence cümlesinde ancah kelimesi Türkiye Türk-çesindeki gibi (**fakat, yalnız, sadece**) anlamında değildir. Birisinin yaptığı işi beğenmeyerek eleştirmek maksadıyla söylenir. Yalnız ancah sözcüğü bazan Türkiye Türkçesindeki fonksiyonuna uygun olarak (**olsa olsa**) anlamında kullanılabilir:

Bu işi ancak Ahmet edebili.

Eğer ifadesini taşıyanlar.

Bunlar şart ifade eden ve ya şartı kuvvetlendiren edatlardır. Başına geldikleri cümleyi daha sonraki cümleye ve cümlelere bağlarlar.⁽⁴⁰⁾ Türkçedeki başlıcaları şunlardır:-

Eğer ve **şayet**:- bu edatlar şart cümlelerinde bağlaç olarak kullanılır;⁽⁴¹⁾

Şayet ben yoksam paketi masama bırak.

Eğer havalar iyi gitseydi mahsul daha da bol olurdu.

Irak türkçesinde şayet kelimesi az kullanılır, yerine eğer kelimesi kullanılmaktadır. Yalnız fonetik bakımından türkiye türkçesinden farklı olarak «ege, eger» şeklinde kullanılır, şart ifade eder.

*Ege gelebilmesem kardaşımı gönderrem.
Eger su gelmese halımız perişan olu.*

*****

Gerçi ifadesini taşıyanlar

Eğerçi, gerçi, vakia.bunlardan eğerçi kelimesi türkiye türkçesinde çok az görülmektedir bu edatlar türkmencede yoktur.⁽⁴²⁾

Gerçi : türkiye türkçesinde «**her,ne kadar,ise de** » anlamında kullanılır:
Bugün gelmedim, gerçi gelseydim de sizi bulamayacaktım.⁽⁴³⁾

Irak türkçesinde gerçi kullanılmamaktadır. Onun yerine «doğrusu, ise de» kullanılır.

Bugün gelmedim doğrusu, gelsydim de sizi tapmazdım.⁽⁴⁴⁾

****

Vakia: gerçi, her ne kadar, ise de anlamında :

Vakia ben bu gibi şeyleri kendimde saklarım.(A.H.Tanpınar)⁽⁴⁵⁾

Irak türkçesinde bunun yerine «doğrusu» kelimesi kullanılmaktadır:
Doğrusu mên bele şeylere inanmam.

*****

Cünkü ifadesini taşıyanlar.

Bunlar başına geldikleri cümleyi kendisinden öncekilere bağlar-lar. Bugün türkiye türkçesinde sadece «cünkü, zira» kullanılmaktadır.⁽⁴⁶⁾ Cünkü türkiye türkçesinde « zira, nitekim » manalarında kullanılmaktadır.⁽⁴⁷⁾

*Çabuk iyi olmaya çalış cünkü uzun süre yalnız
kalmaya katlanmayacağım.*

Irak türkçesinde cünkü kelimesi türkiye türkçesindekinin , hem fonetik hem fonksilon bakımından aynıdır.

Yârın eve geç geleceğim cünkü çoh işim var.

****

Zira : türkiye türkçesinde cünkü anlamında kullanılır:⁽⁴⁸⁾

Artık yağmur yağmalı zira ürün zarar görecektir.

Zira Irak türkçesinde kullanılmamaktadır.

*****

Mademki ifadesini taşıyanlar.

Bunlar bağlama ve cümle başı edatıdır. türkiye türkçesinde «öyleyse» anlamında kullanılır.⁽⁴⁹⁾

Mademki sen istiyorsun, be her yere giderim.

Irak türkçesinde aynı anlamda kullanılır,yalnız kelimenin sesli harfleri uzun okunmaz ve ikinci seslisi ise «e»,«a»ya dönüşür ve kalın okunur. Nitekim eski türkçede de kalın okunurdu(madam,madam ki):

Madam ki î'tizar etti daha Ona bir şey deme.

Madam gelipti daha onu geri dönderme.

Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılan birde «maraz» sözcüğü vardır.

Maraz güldü demek ki onda bir şey var.

*****

Netice ve îzah ifade edenler.

Bunlar başına geldikleri cümleyi kendilerinden öncekilere bağlar-lar.⁽⁵⁰⁾
Bunlardan:

1- **Meğer:**_ demekki, öyleyse, den başka anlamında:⁽⁵¹⁾

Bugün buraya hiç uğramamış meğer.«demekki»

Irak türkçesinde «meger,mege» şeklinde söylenir.başına getiril-diği cümlenin fiiline gereklik anlamı katar.ve eylemin yapılması şarttır anlamında kullanılır:

Yarın mege «meger» erte kahım.

*****

2-**Halbuki:**_ Türkiye türkçesinde «buna mukabil, buna rağmen, oysa, gerçi» anlamında kullanılır. Mana ve netice bakımından birbirine zıt iki cümleyi bağlar:⁽⁵²⁾

Geziye çıkmak istiyor, halbuki parası yok.

Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır:

Günde iki peket ciğara içiri, halbuki çoh hestêdi.

*****

3-**Belki:**_ Türkiye türkçesinde ihtimal ve tereddüt ifade eder:⁽⁵³⁾

Belki yarın biraz sükun bulurum.

Belki bugün gelir.

Bu bağlaç Türkmencede aynı anlamda, yalnız «beke» şeklin-de söylenir. bu bağlaç Azeri Türkçesinde belke şeklindedir:⁽⁵⁴⁾

Beke uşaq acdı onıyçın yığlırı.

Bahım, beke yarın gelebillem.

*****

4-**Hatta:**_ Türkiye türkçesinde «bile, üstelik, hem de, bundan başka» anlamındadır:⁽⁵⁵⁾

İzmire gitti hatta orada iş bile buldu.

Irak türkçesinde hem «bile» anlamında hemde «tâki» anlamında kullanılır. Nitekim türkmencede «hattaki» şeklinde de söylenir:

*O daha gelmez hatta bir mektup ta yazıptı, diyiri
daha gelmem.* «bile» anlamında

*Bilirem nişin bele etti, hatta «hattaki» men bu işten
vazgêçim.* «taki-hattaki» anlamında

*****

5-**Bilhassa:**_ Türkiye türkçesinde cümle başı edatı olarak kullanılmak-tadır. üsteleme bildiren edatlardır:⁽⁵⁶⁾

Bilhassa annesini özlemişti. «özellikle»

Irak türkçesinde « **hussatan-hassatan** » şeklinde söylenir , aynı fonksiyonda kullanılır.

Duhtor Onu pehriz etti, hussatan yağlı yemehten.

*****

6- **Yani:**_ Türkiye türkçesinde :

a) demek,şu demek ki.

İftar, yani orucu bozmak ise güneşin gurubu iledir.

b) sözün kıyası.

Senin anlayacağın, bundan sen kazanlı çıkıyorsun yani. ⁽⁵⁷⁾

Irak türkçesinde aynı anlamda kullanılır.yalnız fonetik bakımından kelimenin kökeni olan arapçada olduğu gibi «ye'ni» şeklinde söylenir:

Bu iş olmaz dedim, yani olmaz.«şu demek ki»
Yani bugüne kadar men bir şey anlamamışam.«demek ki»

7- **Zaten:** Türkiye türkçesinde (esasen, nitekim, aslında) anlamında kullanılır.⁽⁵⁸⁾

Zaten istesem de vermez.
Zaten çarşıya gidecekti, ben de bir şeyler ismarladım.

Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılmaktadır.bazı ağızlarda zaten şeklinde söylenir

Zaten mên evvelden bilirdim bele olı.

*****

8- **Bari:** Türkiye türkçesinde (hiç olmazsa, hiç değilse) anlamında kullanılır. İslami türk edebiyatının bütün sahalarında bir cümle başı edatı olarak kullanılmaktadır.cümledeki yeri nerede olursa olsun manâ ve vazifesi değişmez, temenni yahut yetinme ifade eder:⁽⁵⁹⁾

Madem ki bu işler hoşuna gidiyor,bari doğru dürüst yap.

Bu bağlaç Irak türkçesinde anlam bakımında aynıdır.fakat fonetiği farklıdır, «barığ» şeklinde söylenir:

Barığ mene biraz yardım êle.

*****

9-**Hazır:** Türkiye türkçesinde ;

a) bazı işler, olaylar için gereken şeylerle donatılmış olan «eşan, müheyya»:

Vapur yola çıkmaya hazır.

b) belli ölçü ya da kalıplara göre yapılıp satılan hazır giysi hazır kapı ....vb. ⁽⁶⁰⁾

Irak türkçesinde aynı anlamda kullanılmaktadır,yalnız birinci sesli harfi uzatılarak okunur:

Yemeğ hazır.

Ôdu hazır oldum indi gideriğ.

*****

10- **Demek:** _Türkiye türkçesinde (öyleyse, yani)anlamında kullanılır:

En güzel günleri, demek bensiz yaşadın.

Demek ki türkiye türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır. ⁽⁶¹⁾

Değil mi? Saklanıyorsun ,demek ki korkudasın.

Demek ,demek ki Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır. Son harfi ise yumuşak okunur «demeğ, demeğ ki»:

Demeğ bunca zaman annamyıpsan mênî.

Demeğ ki sene Onca söz heket kâr etmedi.

*****

Benzerlik ifade eden edatlar.

1- **Sanki:** _Türkiye türkçesinde ;

a) tut ki , farzet ki

Sanki muz yedim der portakala razı olursun.

b) güya anlamında

Kadın sanki on yaş gençleşmişti.

c) söz gelimi, faraza, mesela

Sanki sen de gelsen olmaz mı? ⁽⁶²⁾

Bu edat Irak türkçesinde «**sêki**» şeklinde söylenir. «**gören diyer**» anlamında kullanılır:

Sêki mên yalan diyirem.

2- **Gibi:** çoklukla karşılaştırmaya dayanan bir benzerlik ilişkisi kurar. ⁽⁶³⁾

Onlar gibi olmak, Onlar gibi giyinmek umduğum gibi çıkmadı.

Bildiğin gibi değil.

Irak türkçesinde bu edat «**kimin**» şeklinde söylenir. Ve aynı anlamda olan «**teki**» de kullanılır:

Olar kimin konuşma.

Mesele eşittiğy kimin degi.

Onun teki yalançı görmedim.

*****

3- **Güya:** Türkiye türkçesinde (sanki, âdeta, sözde) anlamında kullanılır. ⁽⁶⁴⁾

Güya zenginmiş, ama yaşamayı bilmiyor.

Irak türkçesinde (**güve, güveyi, güveyime**) şeklinde söylenir. «**sözde**» anlamında kullanılır. söylenen bir sözün aktarılan bir haberin, veya anlatılan bir olayın kesin olmadığını ifade eder:

Güveyime Bağdat çoh eman olıptı «öyle duyulmuş»

Güve bu işi O yapacahtı.

*****

Şarta ve dereceye bağlama edatları.

1- **Velev:** Türkiye türkçesinde «her ne kadar, bile, hatta» anlamında kullanılır. ⁽⁶⁵⁾

İnsanın velev parası olsa da bazı müşkülleri halledemez.

Irak türkçesinde (**velev, velevken**) şeklinde söylenir aynı anlamdadır:

Velev(velevken) yağış yağtı, ama hava sıcahtı.

*****

2- **İllâ, illâki:** türkiye türkçesinde (yoksa, olmazsa) anlamında kullanılır. ⁽⁶⁶⁾

Irak türkçesinde bu edat bu anlamda kullanılmamaktadır.yalnız buna yakın olan «ille»⁽⁶⁷⁾ şekli kullanılır.bu bu edat da «ne olursa olsun , herhalde» anlamında kullanılır:

*İlle giderem dediğim yere.
İlle isterem Onu.*

Irak türkçesinde yukarıda geçen edatlardan başka , şart ve dereceye bağlama edatı olarak kullanılan edatlar da vardır:

Bes : _yeter ki anlamındadır.

Al bütün param seniv olsun, bes toh ol.«yeter ki»

***

Meğer ki: _şarta bağlama edatı olarak ,Irak türkçesinde bu edatın yerine «meger,mege» kullanılmaktadır.

Bu işi bitirmeg çin, mege çoh yorulum«yorulmalıyım »

*****

Aksi halde anlamını taşıyanlar.

1- **yoksa:** _Türkiye türkçesinde, (aksi halde, acaba, değilse)anlamında kullanılır. ⁽⁶⁸⁾

Yoksa ben seni vuracağım, bilmiş ol«aksi takdirde»

Yoksa bunu başkasından mı işittin?«acaba»

Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır:

İşle yohsa aç kalasan.

2-**Hele:** _ bu edat türkçede, başına geldiği cümleyi daha sonraki cümle veya cümlelere bağlar. Bu edat bağlı olduğu cümlenin sonuna da gelebilir.(hele geli, gel hele) misallerinde olduğu gibi. ⁽⁶⁹⁾
Bu edat türkiye türkçesinde «nihayet, sonunda, şimdilik, şükür ki, neyse ki» anlamında kullanılır: ⁽⁷⁰⁾

*Hele vursun bakayım.
Sen işine var hele.
Hele şükür gelebildiniz.*

Yine aynı edat türkçede «bilhassa,ille de» anlamında kullanılır. ⁽⁷¹⁾

*Ne güzel çocuklar, hele oğlan.
Eşyaya ,hele içinde gençlik rüyalarının yaşadığı
karyolasına gözleri iliştikçe ürperiyordu.*

Irak türkçesinde ,hele sözcüğü :

a) daha ,henüz ,hâlâ ,şimdiye kadar.....anlamlarında kullanılır:

Hele mektepten gelmiyipti.

b) Türkiye türkçesinde olduğu gibi [tehdit ve vaat şaşma] bildiren tümcelerde kullanılır. ⁽⁷²⁾

Hele bir gelsin bah nederem özüne.

*****

Türkçede bağlama edatı şeklinde kullanılan tabirler de bulunmaktadır. (**hiç olmazsa, hiç değilse, öyleyse**)gibi. ⁽⁷³⁾ Bunlar türkçede kullanılan sonuç bildiren cümle bağlayıcılarından sayılır. ⁽⁷⁴⁾

a) **Hiç değilse**, türkiye türkçesinde «bari, hiç olmazsa» anlamında kullanılır. Bir şeyin asgari ölçüde mevcut olduğunu ifade eder: ⁽⁷⁵⁾

Parası yok ama hiç değilse sağlığı yerinde.

Bu bağlaç yerine Irak türkçesinde «azınnan, hiç olmazsa ,hiç olmasa» bağlaçları kullanılır.

Azınnan bir haber gönderseydi.

b) Irak türkçesinde «hiç olmasa, hiç olmazsa» aynı fonksiyondadır:

*Hiç olmasa biraz erte gel.
Hiç olmazsa mênim hetirimçin.*

c) **Öyleyse**, Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılır. Fonetik bakımından (heleyse, eleyse) şeklinde söylenir.bunun yanında

aynı fonksiyonda kullanılan beleyse
da vardır:

«böyleyse» edatı

*Eleyse kalsın Orda gelmêsın. «Ozaman anlamında»
Beleyse sen indiyê keder bir şey annamıyipsan.*

*****

Sona gelen bağlama edatları.

Bunlar dil birliklerinin , kelimelerin , kelime gruplarının cümlelerin sonuna gelerek Onları önceki veya sonraki unsurlara, kelimelere kelime gruplarına ve cümlelere bağlayan edatlardır.⁽⁷⁶⁾

Da , De: _türkiye türkçesinde;

1-Belirtme ve kuvvetlendirme vazifesi görür.bile ,hatta manaların-
dadır:

êy talih! Ölümünden de beter bu karanlık.⁽⁷⁷⁾

Irak türkçesinde bu edat aynı fonksiyonda kullanılır:

O ilaç zehirden de beterdî.

Türkiye türkçesinde (ayrıca) anlamında da kullanılır:⁽⁷⁸⁾

Bu elimdeki ut da sinirime dokunuyor.

Irak türkçesinde bu edatın aynı kullanışı vardır:

Elimdeki kalem de istedim yazsın, yazmadı. «ayrıca»

Türkiye türkçesinde (ise, a—gelince, ilave olarak, diğer yandan)
manalarında kullanılır:⁽⁷⁹⁾

Kalan parasının yarısını peynire, yarısını da karpuzaya verdi.

Irak türkçesinde bu edatın yine aynı kullanışı vardır:

Borcumun bir kısmını verdim bir kısmı da gelen aya kaldı.

****

- 2- İstisnasız bırakma, toplu muamele etme, benzerleri bir araya toplama belirtme vazifesi görür: ⁽⁸⁰⁾

*Her ikisi de bu kısa karardan hoşnut, susuyordu.
Hepsinin de ne kadar gürbüz ve dinç oldukları belli.*

Bu edat Irak türkçesinde de aynı fonksiyonda kullanılır:

*İkisi de geldi.
Her iki terefe de hak verdi.*

****

- 3- benzerleri arasında koyma ve sonradan ilave etme vazifesi görür. ⁽⁸¹⁾

*O da dinlenmeliydi.
Bu da Onlardan biriydi.*

Irak türkçesinde bu edat aynı şekilde kullanılır:

*Ahmet de gelseydi eyyi ölurdu.
Diyesen Ali de gideceğ.*

****

- 4- Karşılaştırma, sıralama ve bağlama vazifesi görür. ⁽⁸²⁾

Ne-----ne anlamında:

Ne sen ne de ben bu işi çöze biliriz.

Hem-----hem anlamında:

Eyere de yakıştır semere de.

Irak türkçesinde bu edat aynı anlamda kullanılır:

*Ne yêdim ne de gördüm.
Kalem de kitap da aldım.*

*****

*****

İse: bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır.sonuna geldiği unsuru aynı cinsten bir unsura bağlar ve belirtir.bu bağlama ve belirtme,bir mukayese bir karşılaştırma ifadesi taşır. ⁽⁸³⁾

Onlar yukarıya çıktılar,biz ise aşağıda kaldık.

İse edatı kullanışta ekleşebilir «sa,se» şeklinde kullanılabilir.

Ben ise →bense.

Çocuk ise→çocuksa.

Misallerinde olduğu gibi.⁽⁸⁴⁾

Irak türkçesinde bu edatın eklenmiş şekli kullanılmaktadır.Bilindiği gibi ise'nin iki şekli vardır. Biri şart biri de mukayese ifade eden edatıdır:

Biz oları bekliriğ , olar sa dünyeden heberleri yoh.«şart»

Ali her zaman yorğundu,Ahmedyse he

oynamağındadı.«mukayese»

*****

Ki:_ Bu edat Farsçadır.Türkçenin Kıpçak,Çağatay ve Batı Türkçesi sahalarında yardımcı cümleyi asıl cümleye bağlama vazifesini görmek üzere kullanılmıştır. Ancak bu vazifeyi görürken yardımcı cümle ile asıl cümle arasında kurduğu ilgi sebep, sonuç açıklama,belirtme ve kuvvetlendirme bakımlarındandır.⁽⁸⁵⁾

Bir adam ki söz dinlemez.

O yerden ki herkes kaçar sen de kaç.

Ona güvenilmez ki.

Öyle yoruldum ki.

Irak türkçesinde bu bağlaç kullanılmaz.

*****

Bile:_ Dahi'nin daha kuvvetlisi olan bir bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır.sonuna geldiği unsuru daha önce gelen veya bahis konusu olan bir unsura bağlarken kuvvetle belirtir.⁽⁸⁶⁾

Bunu çocuk bile yapmaz.

Irak türkçesinde az kullanılmaktadır. Bunun yerine da,de edatı kullanılır:

Bunu uşah ta yapmaz.

*****

Değil: Olumsuzluk ifade eden bağlama ve kuvvetlendirme edatıdır. Değil kelimesi eski türkçedeki tağ «değil» olumsuzluk edatı ile şahıs zamiri menşeli çekimin –ol «dır,dir» bildirme ekinden türemiştir. Tağol –dağul ,tegül –degül şekline geçmiş.eski Anadolu Türkçesinde ve Osmanlıcada uzun zaman degül şekli kullanıldıktan sonra bugünkü değil şekline geçilmiştir.⁽⁸⁷⁾

Değil kelimesi Irak türkçesinde aynı fonksiyonda kullanılmakta-dır.yalnız fonetik bakımından farklı olarak bazı yörelerde son ünsüzü düşer ilk sesli harfi uzatılır ve kelime içindeki ğ→g'ye dönüşür.bazı yörelerde de kelimenin sesli harfleri e,i 'si (dögü şeklini alarak) yuvarlak sesliye dönüşür ve son sessizi düşer. Yalnız düşen son sessiz kelimenin herhangi bir ek aldığı zaman tekrar L'si teleffuz edilir:

Hecci degi(dögü) mollayam.«ek almadan önce»

Hecci degilem(dögülem) mollayam.⁽⁸⁸⁾ «ek aldıktan sonra»

Kaynakça

- 1-Demiray,Kemal,Temel Türkçe Sözlük,3.baskı,înkılap kitapevi,1980.
- 2-Dergi yazarları üyesi,Türk dili dergisi,3.bölüm,Özgün matbaacılık, Ankara-1993.
- 3-Ergin,Muharram,Türk dilbilgisi,İstanbul-2005.
- 4-Hacıeminoğlu,Necmettin,Türk dilinde edatlar,Milli eğitim basımevi, İstanbul-1974.
- 5-Kazancı,Mehmet Ömer,Nesrettin hoca Kerkük'te«öyküler» T.K.O yayınları,Bağdat-2007.
- 6-Korkmaz,Zeynep,Türkiye Türkçesi grameri«şekil bilgisi»T.D.K yayınları, Ankara-2003.
- 7-Zülfikar,Hamze,yabancılar için Türkçe dersleri,Ankara üniversitesi, Türkçe kursu yayınları.
- 8-www.farabi.selçuk.edu.tr/suzep.

حمدي لطيف خيرالله
مدرس مساعد
جامعة كركوك – كلية التربية

محمد علي شريف
مدرس مساعد
جامعة كركوك – كلية التربية

خلاصة....

الأدوات في اللغة التركية هي كلمات لا معنى لها عندما تستعمل لوحدها، ولكنها تتحول إلى كلمات ذات معنى عند استخدامها مع كلمات أخرى وتفيد في تكوين الجملة. وقد تناولنا في هذا البحث الأدوات في اللغة التركية على الساحتين العراقية(التركمانية) والتركية من حيث أقسامها واستخداماتها وأبعادها التاريخية، معنا و لفظا ضمن دراسة لغوية مقارنة. ويتألف البحث من ثلاثة أقسام رئيسية ، حيث أخذنا في القسم الأول أدوات النداء وهي تنقسم إلى عدة أقسام. أما القسم الثاني فقد بيّنا فيه أدوات الربط وهي أيضا تنقسم إلى أقسام عدة. والقسم الثالث الأدوات التي تأتي في نهاية الجملة ولها أقسام.